

СЕКЦІЯ 8.
ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.
ORGANIZACJE SPOŁECZNO-ZAWODOWE ROLNIKÓW
W PRAWIE POLSKIM

Sieńko, M.
Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Phd student

Ustawa o społeczno-zawodowych organizacjach rolników wprowadziła możliwość zrzeszania się rolników oraz tworzenia przez nich organizacji, mających na celu ochronę interesów zawodowych tej grupy społecznej [1]. Wśród form organizacyjnych ustawa wymienia kółka rolnicze, koła gospodyń wiejskich, związki rolników, kółek i organizacji rolniczych oraz związki rolniczych zrzeszeń branżowych. Na organy administracji rządowej oraz jednostek samorządu terytorialnego nałożony został obowiązek współpracy z organizacjami społeczno-zawodowymi rolników, w zakresie realizacji części powierzonych im zadań (art. 4 ust. 1 i 3 u.s-z.o.r.). Cechami wspólnymi wymienionych podmiotów są dobrowolność zrzeszania się rolników w takich organizacjach oraz obowiązek przyjęcia statutu, stanowiącego podstawę ich działania (art. 2 ust. 1 u.s-z.o.r.). Organizacje takie mogą również przystępować do międzynarodowych organizacji rolniczych oraz ponadnarodowych organizacji rolniczych reprezentujących interesy zawodowe rolników indywidualnych wobec instytucji Unii Europejskiej (Art. 14a ust. 1 i 2 u.s-z.o.r.). Jednym z uprawnień przyznanych organizacjom rolniczym, jest również możliwość inicjowania działalności gospodarczej rolników i ludności wiejskiej, w tym inicjatyw i przedsięwzięć w zakresie kooperacji produkcyjnej oraz zagospodarowania lasów stanowiących własność członków omawianych organizacji [2]. Zakres prowadzonej działalności oraz jej przedmiot powinien zostać określony przez statut organizacji (§10 i §11 Rozporządzenia).

Pierwszą z wymienionych w ustawie form organizacji rolników są kółka rolnicze, które zgodnie z definicją zawartą w art. 15 u.o.s-z.r. stanowią dobrowolną, niezależną i samorządną, społeczno-zawodową organizację rolników indywidualnych, reprezentującą całokształt ich interesów zawodowych i społecznych. Kółka rolnicze mogą być powoływane na terenie jednej lub kilku, sąsiadujących ze sobą wsi lub na terenie miast (art. 15 ust. 2 u.s-z.o.r.). Celem działalności kółka jest realizacja zadań przewidzianych dla organizacji społeczno-zawodowych rolników, na terenie na którym działa. Dla założenia kółka rolniczego niezbędne jest zebranie co najmniej dziesięciu osób, z których co najmniej osiem musi prowadzić gospodarstwo rolne jako właściciel, posiadacz, lub użytkownik, przyjęcie statutu oraz dokonanie rejestracji Krajowym Rejestrze Sądowym (art. 17 i 18 u.s-z.o.r.). Z dniem dokonania wpisu w rejestrze, kółko rolnicze nabywa osobowość prawną (art. 20 ust. 1 i 2 u.s-z.o.r.). Członkiem kółka może być osoba prowadząca indywidualne gospodarstwo rolne jako jego właściciel, posiadacz bądź użytkownik, pełnoletni członek rodziny takiej osoby lub osoba, która przekazała gospodarstwo rolne za emeryturę lub rentę). Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, członkostwo w kółku rolniczym ma

charakter umowny [3]. Szczegółowe warunki nabycia i utraty członkostwa w kółku rolniczym oraz tryb postępowania w tych sprawach powinny zostać uregulowane w przyjętym statucie. W statucie powinny się również znaleźć uregulowania odnoszące się do organów kółka rolniczego oraz zasad ich działania.

Kółka rolnicze mogą ponadto zrzeszać się w gminnym lub wojewódzkim związku rolników, kółek i organizacji rolniczych. Kółka rolnicze, które nie przystąpiły do związku gminnego lub wojewódzkiego, mają obowiązek zrzeszania się w Krajowym Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych (Art. 21 ust. 1 u.s-z.o.r. *in fine*). Ponadto kółka rolnicze mogą zakładać oraz nabywać członkostwo w spółdzielni, powołanej w celu świadczenia usług dla rolnictwa oraz innych usług, wynikających z potrzeb środowiska wiejskiego. Do spółdzielni takich stosuje się przepisy Prawa spółdzielczego [3].

Przepisy przewidują możliwość dobrowolnego rozwiązania kółka rolniczego, po przyjęciu w trybie określonym przez statut uchwały o rozwiązaniu kółka (art. 19 ust. 3 pkt. 1 u.s-z.o.r.). W każdym przypadku, bez względu na podstawę wykreślenia kółka z rejestru, odpowiednie organy kółka powinny dokonać spłaty zadłużenia oraz ściągnięcia wierzytelności powstałych w trakcie działalności kółka rolniczego. Obowiązek taki opiera się na zasadzie wyłącznej odpowiedzialności majątkiem osoby prawnej [5]. Zgodnie z art. 19 ust. 1 pkt 2 u.s-z.o.r., kółko rolnicze ulega rozwiązaniu z mocy prawa, w przypadku gdy uchwalona zostanie zmiana statutu, która nie odpowiada wymaganiam określonym w ustawie, a kółko rolnicze, mimo wskazania przez organ rejestrowy na zaistniałe uchybienia, nie podejmie uchwały usuwającej te uchybienia bądź nie odstąpi od zmiany statutu. Kółko rolnicze ulega likwidacji również w sytuacji, gdy liczba członków kółka spadnie poniżej dziesięciu osób lub gdy co spośród członków kółka co najmniej ośmiu nie będzie właścicielami, posiadaczami lub użytkownikami gospodarstwa rolnego (art. 19 ust. 3 pkt. 3 w zw. z art. 17 ust. 1 u.s-z.o.r.). Ponadto kółka rolnicze ulegają rozwiązaniu w innych wypadkach przewidzianych przez ustawy (art. 19 ust. 3 pkt. 4 u.s-z.o.r.).

Zgodnie z przepisami ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, działalność kół gospodyń wiejskich powinna w szczególności skupiać się na obronie praw, reprezentacji interesów oraz poprawy społeczno-zawodowej kobiet wiejskich oraz ich rodzin (art. 22 ust. 1 u.s-z.o.r.). Koła gospodyń wiejskich nie posiadają samodzielnej osobowości prawnej, lecz stanowią wyodrębnioną jednostkę organizacyjną kółka rolniczego. W sytuacji, gdy na terenie danej wsi nie funkcjonuje kółko rolnicze, przepisy przewidują możliwość założenia samodzielnego koła gospodyń wiejskich. W takiej sytuacji koło gospodyń wiejskich ma obowiązek uchwalenia swojego regulaminu, który następnie podlega rejestracji w wojewódzkim związku rolników, kółek i organizacji rolniczych. Przy przyjęciu konstrukcji koła gospodyń jako jednostki organizacyjnej kółka rolniczego, zagwarantowano jednocześnie reprezentację koła gospodyń wiejskich we wszystkich organach kółka rolniczego, przewidzianych przez jego statutu (art. 22 ust. 1 u.s-z.o.r.).

Podstawą działalności kół gospodyń wiejskich jest uchwalony regulamin, który powinien określać cele i zadania koła, uprawnienia i obowiązki jego członków, formy i środki działania, tryb podejmowania uchwał przez organy koła oraz zakres uprawnień i obowiązków tych organów (art. 22 ust. 3 u.s-z.o.r.). Ponieważ przepisy

nie określają wymogów dotyczących członkostwa, należy przyjąć, iż są one analogiczne do wymogów odnoszących się do członkostwa w kółkach rolniczych. Regulamin koła może przewidywać udział w działalności koła kobiet nie będących członkami koła rolniczego, związanych charakterem swej pracy ze środowiskiem wiejskim (art. 22 ust. 4 u.s-z.o.r.).

Rolnicze zrzeszenia branżowe są dobrowolnymi, niezależnymi i samorządnymi społeczno-zawodowymi organizacjami, których celem jest reprezentacja i ochrona praw i interesów rolników indywidualnych, specjalizujących się w określonej gałęzi produkcji roślinnej lub zwierzęcej (art. 23 ust. 1 u.s-z.o.r.). Przepisy nie wprowadzają ograniczeń terytorialnych dla tworzenia zrzeszeń branżowych rolników. Członkiem zrzeszenia branżowego, podobnie jak w przypadku kółek rolniczych, może zostać osoba prowadząca indywidualne gospodarstwo rolne jako jego właściciel, posiadacz bądź użytkownik, pełnoletni członek rodziny takiej osoby, o ile pracuje w prowadzonym przez nią gospodarstwie rolnym oraz osoba, która przekazała gospodarstwo rolne w zamian za rentę lub emeryturę. Jak wskazał Sąd Najwyższy, członkami rolniczego zrzeszenia branżowego nie mogą być osoby prawne naukowo zajmujące się rolnictwem, jak również sympatycy i działacze zrzeszenia, o ile nie spełniają przesłanek wskazanych w omawianych przepisach [6]. Szczegółowe zasady i warunki wstępowania i występowania członków rolniczych zrzeszeń branżowych powinny określać przyjęte statuty, które mogą przewidywać przyjęcie innych osób, które ze względu na charakter wykonywanej pracy są bezpośrednio związane z rolnictwem. Pewnym złagodzeniem wprowadzonych przez ustawę wymogów stawianych członkom zrzeszeń branżowych, jest możliwość wprowadzenia w statucie możliwości nadawania członkostwa honorowego, dla osób nie spełniających wskazanych kryteriów [7]. Nabycie członkostwa w rolniczym zrzeszeniu branżowym, nie pozbawia możliwości ubiegania się o członkostwo ani nie powoduje utraty członkostwa w kółku rolniczym (art. 24 u.s-z.o.r.). Zgodnie z art. 26 u.s-z.o.r., rolnicze zrzeszenia branżowe mogą zrzeszać się w związku rolniczym zrzeszeń branżowych. Przepis ten wprowadza również możliwość, w przypadku nie przystąpienia przez dane zrzeszenie branżowe do związku zrzeszeń branżowych, zrzeszenie we właściwym, ze względu na rodzaj działalności, krajowym związku branżowym.

Omawiana ustawa zawiera również regulacje, stanowiące podstawę działalności związków rolniczych zrzeszeń branżowych. Podmioty te zrzeszają rolnicze zrzeszenia branżowe, wyspecjalizowane w określonej lub pokrewnej gałęzi produkcji roślinnej lub zwierzęcej (art. 31 u.s-z.o.r.). Stanowią one konstrukcję umożliwiającą działalność rolniczych zrzeszeń branżowych na wyższym szczeblu organizacji, obejmującej rejon, województwo, okręg lub teren całego kraju. Mają również możliwość zrzeszania się w Krajowym Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych. Działalność związków rolniczych zrzeszeń branżowych oparta została na zasadach i regulacjach odnoszących się do gminnych i wojewódzkich związków rolników, kółek i organizacji rolniczych.

Poza omówionymi powyżej organizacjami zawodowymi i społecznymi rolników, działającymi głównie na szczeblu lokalnym i regionalnym, przepisy ustawy o organizacjach społeczno zawodowych rolników przewidują powołanie Krajowego

Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych. Stanowi on ogólnopolskie, niezależne i samorządne zrzeszenie kółek rolniczych, związków rolników, kółek i organizacji rolniczych, powołane do reprezentacji interesów rolników indywidualnych. Przynależność wskazanych podmiotów do Krajowego Związku jest obligatoryjna (art. 33 ust. 1 u.s-z.o.r.). Gwarancję faktycznego spełniania funkcji reprezentacyjnych wprowadza §1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 5 maja 1983 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników. Dodatkowo, na zasadzie dobrowolnego przystąpienia, członkami Krajowego Związku mogą być zrzeszenia branżowe oraz inne organizacje rolników. Przepisy wyposażyły również Krajowy Związek w osobowość prawną (Art. 33 ust. 1 u.s-z.o.r.).

Podstawą działalności Krajowego Związku, poza przepisami ustaw, są postanowienia statutu uchwalanego przez krajowy zjazd delegatów kółek rolniczych, związków rolników, kółek i organizacji rolniczych oraz innych zrzeszonych w nim organizacji. Stosownie do treści art. 34 ust. 3 u.s-z.o.r. statut powinien w szczególności zawierać cele i zadania Krajowego Związku, zasady, zakres i tryb jego działania, prawa i obowiązki organizacji członkowskich, sposób reprezentacji i zaciągania zobowiązań oraz postanowienia dotyczące majątku i funduszu Krajowego Związku. Powinien również wskazywać organy Krajowego Związku oraz tryb i sposób ich powołania, okres kadencji, zasady ich działania, w tym warunki podejmowania i ważności uchwał oraz odwoływania członków takich organów przed upływem kadencji. Statut Krajowego Związku podlega obowiązkowi rejestracji. Zjazd delegatów uchwała również wszystkie zmiany w statucie. Zmiany takie nie obowiązują, do momentu ich zarejestrowania (art. 34 ust. 2 w zw. z art. 34 ust. 4 u.s-z.o.r.).

Ustawowym uprawnieniem przyznanym Krajowemu Związkowi są uprawnienia lustracyjne wobec kółek rolniczych, związków rolników, kółek i organizacji rolniczych oraz zrzeszonych w nim rolniczych zrzeszeń branżowych i związków rolniczych zrzeszeń branżowych. W przypadku nie zrzeszonych w Krajowym Związku rolniczych zrzeszeń branżowych uprawnienia lustracyjne wykonują związki rolniczych zrzeszeń branżowych, a w przypadku, gdy rolnicze zrzeszenie branżowe nie przystąpiło do takiego związku właściwy krajowy związek branżowy. W odniesieniu do związków zrzeszeń branżowych oraz krajowych związków branżowych uprawnienie kontrolne przysługują odpowiednio, właściwym krajowym związkom branżowym oraz właściwym ze względu na siedzibę krajowych związków branżowych wojewodom (por. §13 Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników). W zakresie przyznaných kompetencji, Krajowy związek posiada uprawnienia do przeprowadzania lustracji, obejmującej badania wszystkich rodzajów działalności wskazanych powyżej organizacji rolników. Przeprowadzona lustracja odbywa się z zastosowaniem kryteriów celowości, legalności, gospodarności i rzetelności (por. art. 35 ust. 2 u.s-z.o.r.). Uprawnienia z zakresu lustracji mogą zostać przekazane na organizacje działające na szczeblu wojewódzkim oraz zrzeszone w Krajowym Związku krajowe związki rolniczych zrzeszeń branżowych. Szczegółowy tryb i zakres prowadzonej lustracji określają §14-§17

Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników. Wyniki przeprowadzonej lustracji stanowią podstawę do przedstawienia przez Krajowy Związek wniosków i zaleceń polustracyjnych, które są rozpoznawane na najbliższym walnym zgromadzeniu po przeprowadzeniu lustracji przez walne zebranie lub zjazd danej organizacji. Krajowy Związek nie posiada uprawnień władczych, na podstawie których mógłby podejmować wiążące działania w stosunku do zrzeszonych w nim podmiotów. Jedynym uprawnieniem w tym zakresie jest możliwość zlecenie zwołania nadzwyczajnego walnego zgromadzenia lub zjazdu organizacji, w ramach której wykryte zostały nieprawidłowości (art. 35 ust. 5 i 6 u.s-z.o.r.).

Bibliografia

1. Ustawa z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (Dz. U. z 1982 roku, Nr 32, poz. 217, z późn. zm.)
2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 maja 1983 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (Dz. U. z 1983 roku, Nr 27, poz. 132).
3. Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1443 z późn. zm.)
4. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 1992 roku, sygn. III CZP 36/92, Lex nr 612276.
5. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1993 roku, sygn. II CRN 129/93, OSNC 1994, Nr 4, poz. 92
6. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1984 roku, sygn. IV PPN 3/84, OSNC 1985, Nr 5-6, poz. 74
7. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 1988 roku, sygn. III PZP 8/88, OSNC 1989, Nr 12, poz. 191